

VIJENAC

Broj 251, 16.listopada 2003.

ISSN 1330-2787

Hrvatska proza

Drukčiji poredak stvari

Robert Marić, *Praznine*, Libro, Pula, 2003.

Roman o *zbunjenom četrdesetogodišnjaku koji misli da je tridesetogodišnjak, izgleda kao pedesetogodišnjak a osjeća se kao šezdesetogodišnjak*, ukratko, roman je o egzistencijalnoj krizi koja proizlazi iz nemogućnosti, ali i nedostatka želje glavnog lika za prilagodbom u društvu koje ga okružuje. Suvremeni antijunak *Praznina* (u kojem prepoznajemo pisca sama), razapet je između uloge supruga i oca i vlastitih umjetničkih htijenja. Smatrajući da svaki učinjeni kompromis spram očekivanja iz njegove okoline (primjerice, stalno zaposlenje) guši njegovu stvaralačku individualnost, nastoji zadržati svoju *neprilagodенost*, istodobno znajući da opravdanje i razloge za to ne može shvatiti nitko osim njega sama. Svjestan bezizlaznosti svoga položaja, u kojemu nijedno rješenje ne može biti ispravno, pisac situaciju u kojoj se nalazi pretvara u materijal za beskompromisno ironijsko i autoironijsko *seciranje*.

Bijeg u vlastitu svijest

Prvi sloj romana slika je života sastavljena od niza napornih banalnosti u kojima lik nalazi potvrdu besmislenosti vlastita stanja. Stoga on odlučuje razini svakodnevice pripadati tek *fizički* i onoliko koliko je to doista nužno, izgrađivši unutar vlastite psihe svijet u kojem prebiva većinu vremena, između kratkotrajnih povrataka u zbilji izazvanih zahtjevima i potrebama njegove male kćeri, jedinoga donekle čvrsta uporišta u njegovu životu. Svjesno se izolirajući od vanjskog i *normalnog* svijeta, unutar zaštićena prostora vlastite subjektivnosti *praznine* ispunjava neumornim analizama stanja kroz koja prolazi, pokoravajući se jedino smjerovima strujanja vlastitih misli.

Svako novo suočavanje sa stvarnošću u njemu će pojačavati osjećaj nezadovoljstva, koji u njegovu unutarnjem svijetu biva pretočen u neprestane misaone borbe u kojima raskrinkava licemjerje Društva. Ljut i ciničan spram svijeta istodobno je svjestan i toga da tom istom svijetu neumoljivo i nepromjenjivo pripada (na što ga podsjeća svaki ženin prigovor i svako pitanje njegove kćeri). On zna da na vanjskoj, objektivnoj razini ni iz jedne od svojih borbi ne može i nikada neće moći izaći kao pobjednik, pa sav patos pretvara u podrugljivost — spram svijeta, ali i spram sama sebe. Ni izbliza ne pokušavajući u općem besmislu, koji neprestano doživljava na vlastitoj koži i iznosi kroz bujice nepovezanih misli, pronaći suvisli odgovor ili smisao, preostaje mu samo ironija kao način odnošenja spram svijeta i borbe s *Velikim Divom*, u čijem se snu ionako sve to događa, kako to tumači njegova kći.

Dijagnoza sveopće ludosti

Kako se u toj potrazi za istinom i iskrenošću izolacija u vlastitu svijest ne pokazuje dostatnom, Marić otvara još jedan sloj romana koji pratimo usporedno s prvim, i smješta lik u fizičku izolaciju — prostor umobolnice, mjesto za one koji odskaku od konvencionalnog poimanja normalnog, ali i mjesto gdje, paradoksalno, u neslobodi bolničkog prostora on dobiva slobodu izricanja stajališta. Svi unutrašnji obračuni koji u svakodnevnom okruženju ne izlaze na vidjelo, jer lik zapravo nema dovoljno hrabrosti otvoreno govoriti i suočavati se s okolinom, realiziraju se tek ovdje, a supostavljanje dvaju svjetova vidljivo je i u kontrastu između unutarnjega monologa koji dominira u prikazu svakidašnjice i dijaloga koje glavni lik vodi sa svojim psihijatrom tijekom terapije u bolnici.

No, autoironično smještanje sebe u prostor ludnice, gdje je njegov životni nazor zaštićen od osude okolnog svijeta, piscu služi i kao svojevrsan kritički komentar o istom tom svijetu. Naime, na mjestu stroge odijeljenosti *normalnih* (liječnika i osoblja) od *nenormalnih* (bolesnika) neočekivano se pojavljuje drukčiji poredak stvari: razgovore s psihijatrom nadzire i vodi pacijent, a liječnik je i sâm, kako bi mogao funkcionirati, prisiljen uzimati tablete. Dosljedno provodeći ideju o *tabletiranom* svijetu u kojem se liječe i oni koji liječe, i koji uz to zapravo i nemaju pravog odgovora na pitanje što jest normalno, a što nije, Marić odnos normalno-nenormalno dovodi do apsurdna i, dokazujući kako se govor o njemu može svesti jedino na pitanje što jest ili nije društveno prihvatljivo, dijagnosticira ludost — cijelomu svijetu.

Forsiranje besmisla

Boreći se s paradoksima vlastita života, glavni junak nerijetko će nailaziti na pitanja koja nam zvuče toliko poznato (i koja smo ostavili iza sebe, negdje u adolescentskom razdoblju života, prije no što smo se počeli *prilagodavati*) da na njih odmahujemo rukom shvaćajući svu uzaludnost i besmislenost bavljenja njima. Upravo se za tu besmislenost hvata pisac, iznova postavljajući ta *životna* pitanja koja su se na putu od filozofskih promišljanja do kolokvijalnih razgovora već izlizala i trivijalizirala do te mjere da ih više i ne prepoznamo kao relevantna. Sve ono o čemu njegov lik razmišlja pripada u taj opseg, i ponekad nam se teme kojih se dotiče čine doista odveć općenitima, pa i djetinjastima. I taj je dojam točan, no ne treba ni u jednom trenutku zaboraviti da Marić piše itekako osviješteno, i teško bi bilo povjerovati da i sâm nije svjestan trivijalnosti nekih tema kojih se dotiče, stoga njihovu funkciju valja vidjeti u prinosu autentičnosti prikaza svijesti lika, ne i u pokušaju davanja smislenih odgovora.

Približavajući se svojim obilježjima romanu struje svijesti, ovaj roman težište će stavljati na misao, odnosno rečenicu, kojom Marić prilično suvereno vlada. Prilično — zato jer taj dojam ipak kvare poneke rečenice koje kao da su izmahnule piščevoj kontroli i djeluju pomalo pretjerano ili nisu daleko od banalnih *dosjetki*. Ustrajavanje na odsutnosti smisla, kao i ideja nužnosti protivljenja konvencijama kako bi se doprlo do istine, odražava se i na formalnoj razini romana — u tretmanu jezika, koji Marić raščlanjuje poigravajući se s njegovim pravilima i funkcijama, u igri s očekivanjem čitatelja, kao i u mnoštvu autoreferencijalnih opaski i komentara. Svi ti postupci, dakako, nisu ništa novo u književnosti, no oni su ovdje s razlogom i posve se uklapaju u opći ironijski ton i namjere romana.

Zabavan, sarkastičan, ali i vrlo ozbiljan, ovaj roman sažima paradokse suvremenoga življenja u jedno, bilježeći individualnu sudbinu koja se istodobno pokazuje paradigmatском i u kojoj se svaki čitatelj, barem malim dijelom, može prepoznati.

Ljubica Anđelković